

credit risk should be managed at all hierarchical levels: international (meso level), national (macro level) and at the level of each bank (micro level). The last level distinguishes the methods of management for bank's loan portfolio and methods of reducing the risk for a separate loan.

Value added. The study supplemented and expanded the classification of methods of bank's credit risk management. At the international level, these methods include financial and information interaction between countries, establishing of the international stabilization (reserve) funds; monitoring the international credit ratings to identify the most risky actors in the international credit market. At the macro level, the methods are divided into two groups: the national level and the level of the banking system. At the level of a bank, hedging through credit derivatives supplements the risk management of the loan portfolio.

Key words: credit risk, economic and credit cycles, methods of bank's credit risk management.

УДК 336.76 : 658.1

Стеценко Богдан Станіславович,

канд. екон. наук, доц., докторант кафедри фінансів
ДВНЗ „КНЕУ імені Вадима Гетьмана”

(03680, Україна, Київ, проспект Перемоги, 54/1)

E-mail: stetbog@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Анотація

Мета дослідження. Мета дослідження – доповнення існуючих теоретичних і прагматичних положень щодо ролі інформації в конкурентних стратегіях фінансових посередників на постіндустріальних фінансових ринках.

Методологія. Застосовано системний метод для дослідження особливостей постіндустріальної організації фінансових ринків, аксіоматичний метод – для вивчення інформаційної компоненти в стратегіях фінансових посередників, методи аналізу та синтезу – з метою окреслення ролі інформації на сучасному фінансовому ринку.

Отримані результати. Встановлено, що постіндустріальний етап розвитку економіки суттєво трансформує відносини на фінансовому ринку. В таких умовах надзвичайно зростає роль інформаційної складової для учасників фінансового ринку. В свою чергу фінансові посередники формують принципово нові підходи до власної конкурентної стратегії на постіндустріальних фінансових ринках.

Цінність дослідження. Отримані результати дають можливість оцінити сценарії розвитку фінансового посередництва в умовах зростання ролі інформації, віртуалізації постіндустріальних фінансових ринків.

Ключові слова: постіндустріальна економіка, інформаційна економіка, фінансовий ринок, фінансове посередництво.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним із ключових процесів суспільного розвитку сьогодення є перетворення інформації на надзвичайно важливий фактор економічних відносин. Ще кілька десятиліть тому було складно уявити масштаби та результати змін під впливом інформатизації та розвитку інформаційних технологій. У повній мірі роль інформації трансформувала і фінансове господарство. Більше того, можна беззаперечно стверджувати, що якраз на фінансових ринках інформація найсуттєвіше вплинула на діяльність різних економічних агентів, у т.ч. і фінансових посередників.

Фактично ми маємо справу з двома надзвичайно складними процесами, які відбиваються на діяльності фінансових посередників: по-перше, фінансові ринки все більше набувають ознак «постіндустріальних»; по-друге, інформація стала повноцінним економічним ресурсом і при цьому її роль різко зростає. Виходячи з цього, актуалізуються питання щодо ролі інформації у функціонуванні фінансових посередників на постіндустріальному етапі розвитку фінансових ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інформаційної економіки, інформаційного суспільства досліджувалося в роботах багатьох провідних економістів зі світовим ім'ям – Д. Белла, Дж. Гелбрейта, М. Кастельса, Ф. Майлуфа, М. Пората, Дж. Сапіра, М. Стон'ера, Е. Тоффлера. Окремий напрям – теоретичні та прагматичні аспекти функціонування фінансових посередників – став об'єктом досліджень для О. Барановського, С. Бірюка, З. Варналія, В. Корнеєва, Д. Леонова, З. Мацук, Г. Терещенко, А. Федоренка та ін..

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Утім, проблематика ролі інформації у функціонуванні фінансових посередників на сучасному етапі розвитку фінансових ринків потребує додаткового вивчення, адже економіка постіндустріальна, як і інформаційна економіка суттєво видозмінюють формат взаємовідносин між фінансовими посередниками та іншими учасниками фінансового ринку. Внаслідок таких трансформацій нових характеристик набувають і функції фінансового посередництва.

Формулювання мети і завдань дослідження. Мета дослідження – доповнення існуючих теоретичних і прагматичних положень

щодо ролі інформації у конкурентних стратегіях фінансових посередників на постіндустріальних фінансових ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Трансформація фінансових відносин під впливом характеристик, що притаманні сучасній постіндустріальній економіці, набула невідворотного характеру. Вказаний напрям наукових пошуків є одним із найпопулярніших разом з тим – і найсуперечливіших у сучасній економічній науці.

На наш погляд, це можна пояснити тим фактом, що постіндустріальне суспільство як і постіндустріальна економіка часто розглядаються сучасними вченими як певні формація з доволі невідзначеними характеристиками, ознаками та процесами. Більше того, вже зараз можна зустріти позиції, відповідно до яких постіндустріальне суспільство (економіка)¹ – це щось абстрактне, нечітке та фрагментарне.

Утім, навіть з врахуванням розбіжностей позицій учених треба ідентифікувати найважливіші характеристики постіндустріального суспільства та постіндустріальної економіки. Наведемо такі позиції науковців у цьому питанні (табл. 1).

Як бачимо з наведених визначень, серед інших характеристик постіндустріального суспільства та постіндустріальної економіки (наприклад, домінування сфери послуг, різкі технологічні зміни і т.д.) чи не в обов'язковому порядку підкреслюється визначальна роль інформації. Зміни, що відбуваються в технологічному укладі на сучасному етапі, засновані насамперед на трансформаціях у системі факторів виробництва серед яких на провідні ролі виходять інформація, досвід, знання і т.д. І тому логічним продовженням цього є виділення провідними вченими таких категорій: «інформаційна економіка», «економіка знань», «нова економіка» в жорсткій логічній прив'язці до дефініції «постіндустріальна економіка».

Зважаючи на спрямування нашого дослідження, важливого значення набуває аналіз позицій сучасних учених, які характеризують інформацію як економічний ресурс та її роль на сучасному етапі, щоб поєднати отримані результати з науковими поглядами на функції фінансового посередництва.

¹Ми не отожднюємо дефініції «постіндустріальне суспільство» та «постіндустріальна економіка», лише вказуємо на подібність окремих наукових позицій щодо їх характеристик.

Таблиця 1

Окремі наукові позиції щодо сутності та характеристик постіндустріального суспільства та постіндустріальної економіки

№ з.п.	Автор	Визначення
1	Д. Белл	Постіндустріальне суспільство засноване на послугах... Головне значення мають уже не мускульна сила і не енергія, а інформація. Основною діючою особою стає професіонал, тому що його досвід і знання дозволяють йому відповідати усім вимогам постіндустріального суспільства
2	А. Чухно	Зміна співвідношення між індустріальним і постіндустріальним суспільством є утвердженням нових технологій, які забезпечать у перспективі формування нового технологічного способу виробництва й зародження якісно нового фактора виробництва – інформації та знання
3	Т. Стоун'єр	Постіндустріальна економіка – це економіка, в якій промисловість за показниками зайнятості і своєї частки в національному продукті поступається першим місцем сфері послуг, а сфера послуг являє собою переважно обробку інформації
4	О. Гончаренко	«Постіндустріальна економіка» як назва нової моделі розвитку характеризує переважно її історичне місце, але не пояснює сутності нового суспільства

Джерело: складено автором за [1-4].

Детальніше зупинимося на першій частині виділеної проблеми і за базис візьмемо позицію відомого вченого Дж. Барні, який виокремив чотири критерії оцінки стратегічних активів [5]: цінність для організації; відсутність заміників; складність або неможливість копіювання або відтворення; рідкісність серед активів конкурентів. Відповідь на питання щодо можливостей аналізу інформації в контексті такого підходу є цілком прогнозованою, адже вона (інформація – *Б.С.*) відповідає усім зазначеним критеріям.

Звернемо особливу увагу на таку критерію, як рідкісність серед активів конкурентів, – володіння «особливою», «рідкісною» інформацією стає явною перевагою у конкурентній боротьбі і на рівні держав, і на рівні організацій, і на рівні індивідумів. Розуміння такої ролі інформації було серед учених ще з середини минулого століття: «Інформація – це вихідний матеріал для підготовки й прийняття управлінських рішень, які не можна сформулювати, не проаналізувавши фактори та обставини конкретної виробничої ситуації, що детально, достовірно, своєчасно і всесторонньо характеризують її» [6].

Загалом, аналіз існуючих положень економічної науки щодо сутності інформації, дає можливість виділити її такі ознаки (рис. 1)².

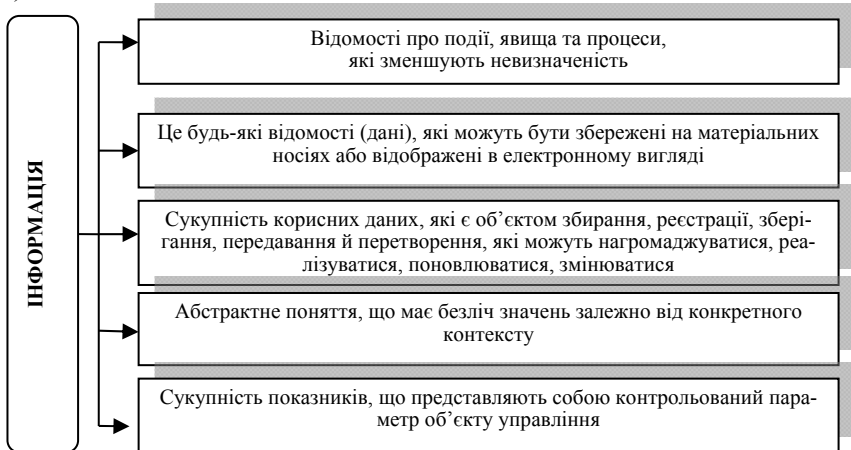

Рис. 1. Наукові підходи до сутності інформації

Джерело: складено автором

Як видно з рис. 1, сучасна наука доволі широко підходить до розуміння сутності інформації. У найпоширенішому варіанті інформацію розглядають як певні відомості щодо зовнішнього та внутрішнього середовища, за допомогою яких долається невизначеність; підкреслюють також здатність інформації накопичуватися, змінюватися, передаватися, також аналізують інформацію і з позиції управлінської складової. Таким чином можна зробити висновок, що виділення змістовних ознак дефініції «інформація» багато в чому залежать від конкретного напрямку та контексту та цілей дослідження.

У повній мірі невизначеність щодо сутності дефініції «інформація» відображається і на дослідженнях, що спрямовані на вивчення її ролі та значення в діяльності фінансових посередників.

Насамперед, треба звернути увагу на той факт, що абсолютна більшість авторів не вважають за необхідне у підходах до виділення сутності фінансового посередництва акцентувати на ролі інформації. У цьому сенсі наведемо окремі визначення.

²Зрозуміло, що, зважаючи на складність дефініції «інформація», цей перелік навряд чи може бути вичерпним.

Зокрема, В. Васенко зазначає: «Фінансове посередництво – це професійна діяльність на фінансовому ринку, яка потребує отримання (ліцензії), спрямована на залучення коштів клієнтів на добровільних засадах на комісійній, інвестиційній або іншій основі, передбачає їх інвестування у фінансові активи з метою отримання прибутку і виплати його обумовленої частини клієнту» [7].

Як бачимо, в такому підході виокремлюються такі найважливіші ознаки фінансового посередництва:

- ✓ по-перше, це професійна діяльність;
- ✓ по-друге, в будь-якому випадку відбувається залучення ресурсів клієнта з наступним їх інвестуванням;
- ✓ по-третє, частина отриманого прибутку від таких інвестицій виплачується клієнтові.

Прямого посилення на роль інформації в діяльності фінансових посередників тут немає, хоча цілком зрозуміло, що і залучення коштів клієнтів, і їх наступне інвестування відбуваються виключно з використанням певної інформації.

У свою чергу, інші відомі вітчизняні вчені вважають, що «фінансові посередники – це спеціалізовані інститути, що опосередковують рух фінансових ресурсів, залучаючи їх шляхом розміщення фінансових інструментів власного випуску (у тому числі виражених у формі цінних паперів) серед індивідуальних інвесторів і вкладаючи з акумульованим таким чином коштів різноманітні фінансові активи» [8].

Як бачимо, в такому підході аналогічно до попереднього акцентується увага на процесі залучення попередньої акумуляції ресурсів (заощаджень) фінансовими посередниками з їх наступним вкладенням у різноманітні фінансові активи. У той же час, В. Зимовець та ін. вказують на те, що фінансові посередники здійснюють залучення ресурсів за допомогою різноманітних фінансових інструментів (у т.ч. – цінних паперів).

Майже аналогічну позицію займають С. Науменкова та С. Міщенко: «Фінансові посередники здійснюють професійну діяльність з фінансовими активами, яка визначається потребою спрямувати рух грошових коштів від заощадників до позичальників, забезпечуючи при цьому прийнятний рівень дохідності, ризику та ліквідності» [9].

Проте і в цій позиції можна виділити цікаву рису: фінансові посередники в процесі інвестування повинні забезпечити своїм клієнтам (власникам заощаджень) прийнятний рівень дохідності,

ризиків та ліквідності, що визначає і особливу роль інформаційного забезпечення.

Слід виходити з того, що кожен економічний агент, у якого сформовані заощадження, має щонайменше дві альтернативи: самостійний вибір об'єкта інвестицій та укладання угоди, використання послуг фінансових посередників. З першого погляду, вибір власником заощаджень однієї із зазначених альтернатив на фінансовому ринку не впливає на кінцевий результат – вільні ресурси економічних агентів будуть перетворені на інвестиції (як правило через купівлю відповідних фінансових інструментів).

Утім, у випадку прямої взаємодії, безпосереднім володіти фінансовими інструментами, що випущені об'єктом інвестицій, будуть власники заощаджень, тому права і зобов'язання виникатимуть між ними та кінцевими об'єктами інвестування. У другому випадку – власники заощаджень володітимуть фінансовими інструментами, емітованими фінансовими посередниками, які, в свою чергу, на наступному етапі спрямовують отримані кошти на ринок, а взаємні права та зобов'язання виникнуть на рівнях «інвестор – фінансовий посередник» і «фінансовий посередник – кінцевий об'єкт інвестування». В цьому контексті і виникає питання про переваги використання механізму фінансового посередництва, а також про роль інформації у цих процесах.

Вважаємо, що досліджуючи це питання слід насамперед виходити з тих чинників, які обумовлюють виникнення фінансового посередництва як такого. Мова йде про такі проблеми індивідуальних інвесторів (рис. 2):

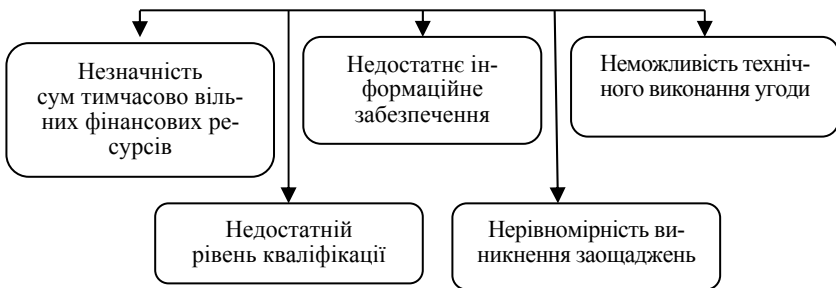

Рис. 2. Проблеми індивідуальних інвесторів, що обумовлюють виникнення фінансових посередників

Джерело: розроблено автором

Отже, прями відносини власників заощаджень та об'єктів інвестицій у порівнянні з використанням механізму фінансового посередництва ускладнюються кількома причинами:

- значною тривалістю періоду самостійного пошуку оптимального об'єкту інвестування власником заощаджень. Моніторинг ринку об'єктивно пов'язаний з пошуком, відбором та аналізом певної інформації, і цей процес передбачає певні витрати часу та ресурсів власника заощаджень. Тобто інформація перетворюється на ресурс, який може суттєво підвищити трансакційні витрати, відповідно знизити потенційну доходність інвестицій та/або взагалі змусити відмовитися від вкладання заощаджень;

- бар'єрами на фінансовому ринку, які унеможливають самостійне вкладення заощаджень. Подібні бар'єри мають або об'єктивний характер, або встановлюються законодавством (наприклад, законодавством ряду країн використовуються обмеження з використанням оцінки рівня «кваліфікації» інвестора). Подолання таких бар'єрів вимагає наявності відповідного інформаційного забезпечення;

- територіальними диспропорціями у розташуванні активів-об'єктів інвестування. Процеси глобалізації, в т.ч. – виражені у розвиткові інформаційних технологій, дають можливість суттєво скоротити значення «територіального» фактору в інвестиційному процесі, проте не нівелювати його повністю;

- необхідністю контролю за кількісними та якісними параметрами інвестування з боку власника заощаджень, що, знову таки, призводить до збільшення трансакційних витрат і зменшення доходності внаслідок інформаційної асиметрії.

Отже, інформація стала одним із визначальних аспектів діяльності фінансових посередників, що викликає відповідні зміни і на рівні їх функцій. На наш погляд, цілком аргументованою можна вважати позицію, у відповідності з якою функції (а з цього витікають і його завдання) фінансового посередництва діляться на дві групи. В основі такого поділу – функції ринку фінансових послуг як невід'ємної частини фінансового ринку:

1) загальні функції ринку (вони притаманні будь-якому ринку) – ціноутворююча, регулююча, інформаційна, розподільча, посередницька³;

³У науковій літературі виділяють і інші функції ринку, проте тут наведені найпоширеніші з них

2) специфічні функції та завдання ринку фінансових послуг, а з ним – і фінансових посередників, що можуть виконуватися виключно в рамках цього виду економічної діяльності.

Як бачимо, інформаційна функція виділена і в першій групі, що є цілком природним, але, на наш погляд, її слід аналізувати для фінансових посередників і в контексті специфічних функцій і завдань (рис. 3)

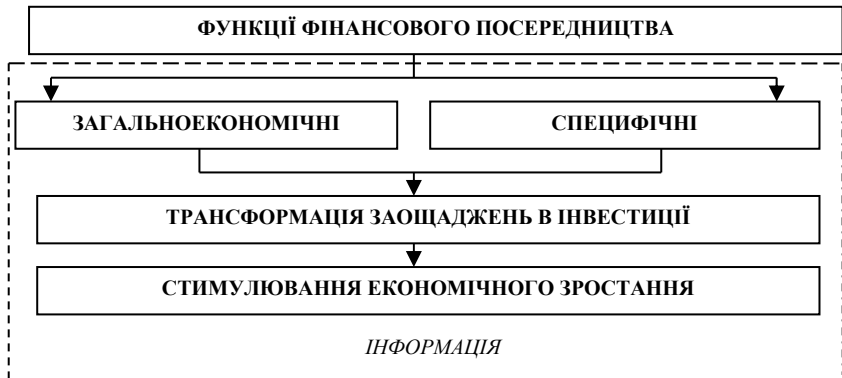

Рис. 3. Функції фінансового посередництва в сучасній економіці

Джерело: розроблено автором

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Таким чином, в постіндустріальній економіці для фінансового посередництва притаманна інформаційна функція – і як прояв загальної функції ринку фінансових послуг, і як прояв специфічної функції фінансового посередництва в процесі трансформації заощаджень і інвестицій. Інформація для фінансових посередників перетворюється на важливий функціональний стратегічний ресурс і на етапі залучення заощаджень, і на етапі їх наступного інвестування. Практично діяльність фінансових посередників можна визначити як таку, що заснована на обміні інформації на усіх без виключення рівнях.

Виокремлення та теоретичному рівні інформаційної функції як певної абстракції дає можливість у прагматичній площині виокремити конкурентну інформаційну стратегію фінансових посередників, як окрему функціональну під стратегію. Конкурентна

інформаційна стратегія фінансових посередників окреслює роль процесів збору, накопичення, обробки та використання інформації в їх взаємодії з іншими учасниками фінансового ринку (ринку фінансових послуг).

Бібліографічний список

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. — М. : Academia, 1999. — 773 с.
2. Чухно А. Модернізація економіки та економічна теорія / А. Чухно // Економіка України. — 2012. — № 9. — С. 4–12.
3. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики // Новая технократическая волна на Западе. — М., 1986.
4. Гончаренко О. Постіндустріальний розвиток національної економіки / О. Гончаренко // Економічний аналіз. — 2010. — Вип. 5. — С. 68–70.
5. Barney J.B. Firm resources and sustainable competitive advantage // Journal of Management. — №17. — 1991. — Р. 99-120.
6. Берг А.И. Информация и управление / А.И. Берг, Ю.И. Черняк. — М.: Экономика. — 1966. — 64 с.
7. Васенко В.К. Фінансове посередництво:колект. монографія / В.К. Васенко. —Черкаси: Вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2009.— 450 с.
8. Зимовець В. В.Фінансове посередництво: навч. посіб. / В. В. Зимовець, С.П.Зубик. — К.: КНЕУ, 2004. — 288 с.
- 9.Науменкова С. В.Ринок фінансових послуг/ С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. — К.: Знання, 2010. — 532 с.

References

1. Bell, D. Griaduschee postindustrialnoe obschestvo. Oпит social'nogo prognozirovania [The future post-industrial society. Experience of social forecasting]/M.Academia (1999). — 773 p. [In Russian].
2. Chuhno, A. Modernizaciya ekonomiky` ta ekonomichna teoriya [Modernization of Economics and Economic Theory] // Ekonomika Ukraini, vol. 9, Kyiv (2012). — P. 4-12 [In Ukrainian].
3. Stoun'er, T. Informatcionnoe bogatstvo: profil postindustrialnoj ekonomiki // Novaja tehnokraticeskaja volna na Zapade [Information wealth: the profile of the post-industrial economy // A new technocratic wave in the West] // M. (1986) [In Russian].
4. Goncharenko, O. Postindustrial'ny'j rozvy'tok nacional'noyi ekonomiki [Post-industrial development of the national economy] // Ekonomichnij analiz, vol. 5, Kyiv (2010). — P. 68-70 [In Ukrainian].

5. Barney, J.B. Firm resources and sustainable competitive advantage // Journal of Management, vol. 17 (1991). – P. 99-120. [In English].
6. Berg, A. I. Informatcija i upravljenje [Information and management] // М. Ekonomika (1966). – P. 64 [In Russian].
7. Vasenko, V. Finansove poserednictvo [Financial intermediation] // Cherkassi, Vid. Chabanenko (2009). – 450 p. [In Ukrainian].
8. Zimovets, V. Finansove poserednictvo [Financial intermediation] // Kyiv, KNEU (2004). – 288 p. [In Ukrainian].
9. Naumenkova, S. Rinok finansovih poslug [Financial services market] // Kyiv, Znannja (2010). – 532 p. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16 червня 2017 р.

UDC 336.76 : 658.1

Bogdan Stetsenko,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Doctoral Candidate at the Department of Finance
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(54/1, Peremohy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)
E-mail: stetbog@ukr.net

Information function of financial intermediaries in the post-industrial economy

Abstract

Research objective. The aim is to supplement existing theoretical and pragmatic provisions concerning the role of information in the competitive strategies of financial intermediaries in the postindustrial financial markets.

Methodology. The study applies the systematic method for research of post-industrial organization of financial markets, axiomatic method for research of information components in strategies of financial intermediaries, methods of analysis and synthesis for revealing the role of information in modern financial markets.

Findings. The study established, that post-industrial economy's development significantly transforms relationships in the financial market. In such circumstances, the role of information component is extremely increasing for financial market actors. In turn, financial intermediaries form the new approaches to their competitive strategy in the post-industrial financial markets.

Value added. The research results allow the assessment of development scenarios of financial intermediation in terms of increasing importance of information and virtualization of postindustrial financial markets.

Key words: post-industrial economy, information economy, financial market, financial intermediation.